
برنامه ریزی آموزش و پرورش

(نظریه ها، روش ها و فنون)

گردآوری و ترجمه

دکتر علی تقی پورظهير

۳۵	مسائل و ملاحظات اخلاقی در برنامه ریزی
۳۷	خلاصه مسئولیت‌های برنامه ریزان
۳۹	مسائل و مشکلات نظام برنامه ریزی
۴۳	فصل دوم: نظریه‌های اساسی برنامه ریزی
۴۴	۱. نظریه‌ی رویکرد منطقی (عقلایی) جامع
۴۵	مزایای نظریه‌ی برنامه ریزی جامع
۴۷	غیرکارکردی بودن رویکرد منطقی جامع
۴۸	۲. نظریه‌ی برنامه ریزی حمایتی
۴۸	برنامه ریزی حمایتی و مشارکت در آن
۵۱	تأثیر نظریه‌ی حمایتی بر تفکر برنامه ریزی
۵۱	۳. نظریه‌ی سیاست غیرسیاسی (برنامه ریزی بدون ملاحظات سیاسی)
۵۵	۴. نظریه‌ی برنامه ریزی انتقادی
۵۶	نظریه‌ی برنامه ریزی انتقادی عکس‌العملی است در مقابل نظریه‌ی سیاست غیرسیاسی
۵۸	نظریه‌ی برنامه ریزی انتقادی و پدیدارشناسی
۵۹	درس‌هایی از نظریه‌ی انتقادی
۵۹	۵. نظریه‌ی برنامه ریزی استراتژیک
۶۰	فرایند تدوین استراتژی
۶۸	۶. نظریه‌ی فزون‌طلبی گام به گام (رشد تدریجی)
۶۸	ارزش نظریه‌ی گام به گام (رشد تدریجی)
۶۹	مزایا و معایب نظریه‌ی فزون‌طلبی گام به گام (رشد تدریجی)
۷۲	۷. تحلیل و نقدی بر نظریه‌های برنامه ریزی
۷۵	بحران در نظریه‌های برنامه ریزی و جهت‌گیری‌های جدید
۷۷	فصل سوم: نظریه‌های اقتصادی و اجتماعی برنامه ریزی آموزشی
۷۸	۱. نظریه‌ی مبتنی بر تقاضای اجتماعی
۷۸	الف) جنبه‌های جمعیت‌شناختی
۷۸	ب) ملاحظات ناشی از بیانیه‌های مربوط به کارکردهای اجتماعی آموزش و پرورش
۷۹	ج) تقاضا برای آموزش و پرورش براساس برآورد مجموع تقاضاهای شخصی
۸۰	۲. نظریه‌ی مبتنی بر نیاز به نیروی انسانی
۸۱	مراحل عملی این نظریه
۸۲	مزایای نظریه‌ی برنامه ریزی آموزشی مبتنی بر نیاز به نیروی انسانی

فهرست

پیش‌گفتار

۱۳

بخش یکم

اصطلاحات و بنیان‌های برنامه ریزی

۲۱	فصل یکم: تعریف اصطلاحات و موضوع‌های اساسی مربوط به برنامه ریزی
۲۱	نظریه‌های برنامه ریزی آموزشی: اصطلاحات
۲۳	اختیار سازمانی و نقش برنامه ریز
۲۴	وظایف و نقش برنامه ریزان به‌طور اعم
۲۵	وظایف و نقش برنامه ریزان آموزشی به‌طور اخص
۲۵	جایگاه برنامه ریزان در سازمان
۲۶	برنامه ریزی و تحلیل خط‌مشی
۲۷	فرایند و نقش برنامه ریزی
۲۹	وسعت و دامنه‌ی برنامه ریزی
۳۰	صف و ستاد
۳۱	روش‌شناسی‌های برنامه ریزی
۳۳	روش‌شناسی‌های عملی و کاربردی
۳۳	روش‌شناسی‌های برنامه ریزی فعال و ایستا
۳۴	برنامه ریزی آرمانی
۳۴	برنامه‌های آرمانی به‌عنوان نمادی از هدف‌های مطلوب
۳۵	برنامه‌های آرمانی به‌عنوان بهره‌گیری از آفرینندگی
۳۵	برنامه‌های آرمانی به‌عنوان مشارکت در یادگیری و جامعه‌پذیری

۸۳	انتقادهای وارده بر نظریه‌ی برنامه‌ریزی مبتنی بر نیاز به نیروی انسانی
۸۴	۳. نظریه‌ی نرخ بازده یا تحلیل هزینه-سود
۸۴	روش شناسی نظریه‌ی نرخ بازده
۸۴	منظور از نرخ بازده داخلی چیست؟
۸۵	ارزش خالص کنونی چیست؟
۸۵	نسبت سود به هزینه چیست؟
۸۵	مزایای نظریه‌ی نرخ بازده یا هزینه-سود
۸۶	انتقادهای وارده بر نظریه‌ی نرخ بازده
۸۷	خلاصه
۸۷	خلاصه و نتیجه‌گیری فصول بخش یکم
بخش دوم	
روش‌ها و فنون برنامه‌ریزی	
فصل چهارم: روش شناسی برنامه‌ریزی نظام آموزش و پرورش	
۹۳	مقدمه
۹۳	مفاهیم برنامه‌ریزی و برنامه‌ریزی آموزشی
۹۳	روش شناسی برنامه‌ریزی نظام آموزش و پرورش؛ مورد: نظام برنامه‌ریزی توسعه‌ی آموزش عالی/دانشگاه
۹۵	توسعه چیست؟
۹۶	نظام و نظام آموزش عالی/دانشگاه
۹۹	نظام برنامه‌ریزی توسعه‌ی آموزش عالی/دانشگاه
۱۰۰	الف) درون‌داد نظام برنامه‌ریزی توسعه‌ی آموزش عالی/دانشگاه
۱۰۲	ب) فرایند نظام برنامه‌ریزی توسعه‌ی آموزش عالی/دانشگاه
۱۰۲	۱. تدوین برنامه
۱۰۲	۱-۱. بررسی و تحلیل وضعیت نظام آموزش و پرورش به‌طور کلی
۱۰۳	بررسی و تحلیل وضعیت نظام آموزش و پرورش
۱۰۵	بررسی و تحلیل عملکرد گذشته و وضع نظام آموزش عالی
۱۰۶	۱-۱-۱. بررسی عوامل بیرونی مؤثر بر عملکرد نظام آموزش عالی/دانشگاه
۱۰۶	۲-۱-۱. بررسی عوامل درونی مؤثر بر عملکرد نظام آموزش عالی/دانشگاه
۱۰۷	۳-۱-۱. بررسی عوامل مشترک بیرونی و درونی مؤثر بر عملکرد نظام آموزش عالی/دانشگاه
۱۰۷	شاخص چیست؟
۱۰۸	شاخص‌های درون‌داد نظام آموزش عالی/دانشگاه

۱۰۸	شاخص‌های فرایند نظام آموزش عالی/دانشگاه
۱۰۸	شاخص‌های برون‌داد نظام آموزش عالی/دانشگاه
۱۰۸	۲-۱. تعیین و تدوین هدف‌های کمی و کیفی
۱۰۹	۱-۲-۱. در نظر گرفتن رسالت، کارکرد، و وظایف قانونی نظام آموزش عالی/دانشگاه
۱۰۹	۲-۲-۱. در نظر گرفتن قانون اساسی، رهنمودهای کلی مسئولان کشور، توقعات و آرمان‌های
۱۱۰	اجتماعی و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی
۱۱۰	۳-۲-۱. در نظر گرفتن عوامل محیطی-اجتماعی/اقتصادی
۱۱۰	۴-۲-۱. در نظر گرفتن نتایج به‌دست آمده از بررسی عملکرد گذشته و وضع موجود
۱۱۱	۵-۲-۱. استفاده از شاخص‌های آموزش عالی
۱۱۱	۶-۲-۱. سرانجام، در نظر گرفتن هدف‌ها و خط‌مشی‌ها (سیاست‌ها)ی اساسی برنامه‌ی
۱۱۱	توسعه‌ی دولت و امکانات مالی
۱۱۲	۳-۱. تعیین استراتژی‌ها
۱۱۵	۴-۱. تعیین سیاست‌های اجرایی
۱۱۶	۵-۱. تعیین برنامه‌های اجرایی (عملیاتی)
۱۱۷	۶-۱. برآورد هزینه‌ی طرح‌ها و فعالیت‌ها و مشخص کردن بودجه
۱۱۸	۷-۱. بازنگاری و ارزیابی برنامه
۱۲۰	الف) نمودارگانت یا نمودار میله‌ای
۱۲۰	ب) فن ارزیابی و بازنگاری طرح (پرت)
۱۲۲	۲. تلفیق برنامه
۱۲۲	۳. تصویب برنامه
۱۲۳	۳. نحوه‌ی اجرای برنامه
۱۲۴	خلاصه
۱۲۴	برنامه و برنامه‌ریزی توسعه
فصل پنجم: روش‌های برنامه‌ریزی آموزشی	
۱۲۷	۱. روش مبتنی بر تقاضای اجتماعی
۱۲۸	۱-۱. فنون پیش‌بینی جمعیت
۱۲۸	۱-۱-۱. پیش‌بینی براساس معادلات تعیین افزایش
۱۳۰	۲-۱-۱. برآورد جمعیت با توجه به زادوولد، مرگ‌ومیر و مهاجرت
۱۳۲	۳-۱-۱. پیش‌بینی تعداد دانش‌آموزان گروه‌های سنی خاص
۱۳۶	۴-۱-۱. پیش‌بینی تعداد دانش‌آموزان گروه سنی خاص با توجه به‌مردودی، افت و انتقالی‌ها
۱۳۶	۵-۱-۱. پیش‌بینی نیروی متخصص (دانش‌آموختگان) برای سال‌های برنامه‌ی توسعه‌ی
۱۳۸	اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

۱۳۹	۲-۱. معایب و مشکلات این روش
۱۳۹	۲. روش مبتنی بر نیاز به نیروی انسانی متخصص و ماهر
۱۴۰	۱-۲. تعیین نیروی انسانی (سطوح اشتغال)
۱۴۳	۲-۲. محاسبه‌ی نیروی انسانی مورد نیاز
۱۴۳	۱-۲-۲. محاسبه‌ی اعضای هیئت علمی مورد نیاز
۱۴۳	۱-۲-۲. محاسبه‌ی تعداد اعضای هیئت علمی مورد نیاز با روش واحدی
۱۴۴	۲-۱-۲-۲. محاسبه‌ی تعداد معلمان مورد نیاز با استفاده از فرمول ضریب معلم
	۳-۱-۲-۲. محاسبه‌ی تعداد اعضای هیئت علمی براساس نسبت‌های توصیه‌شده در برنامه‌ی پنج‌ساله‌ی اول توسعه
۱۴۴	۲-۲-۲. محاسبه‌ی کادر اداری و تشکیلاتی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی
۱۴۷	۱-۲-۲-۲. بررسی نسبت دانشجوی به کادر اداری
۱۴۷	۲-۲-۲-۲. بررسی نسبت کادر اداری به کادر آموزشی
	۳-۲. محاسبه‌ی نیازهای نیروی انسانی با توجه به افت ناشی از مرگ و میر، بازنشستگی، مهاجرت و غیره
۱۴۸	۴-۲. معایب و مشکلات این روش
۱۴۹	۳. روش متناسب با رشد اقتصادی
۱۴۹	۱-۳. معایب و مشکلات این روش
۱۵۰	۴. روش تعمیم روندهای گذشته به آینده
۱۵۱	۱-۴. معایب و مشکلات این روش
۱۵۱	۵. روش بازدهی سرمایه‌گذاری
۱۵۲	خلاصه و نتیجه‌گیری
فصل ششم: برنامه‌ریزی سازمانی	
۱۵۳	نیاز سازمان به برنامه‌ریزی
۱۵۳	۱. تغییرات سریع در فناوری و اجتماع
۱۵۴	۲. وابستگی‌های متقابل بین سازمان‌ها و مردم
۱۵۴	۳. متنوع و پیچیده شدن فعالیت‌های اجتماعی
۱۵۴	ضرورت برنامه‌ریزی سازمانی
۱۵۴	۱. مشخص بودن جهت‌گیری سازمان
۱۵۵	۲. اندازه‌گیری عملکردها
۱۵۵	۳. هماهنگی فعالیت‌های بخش‌های مختلف سازمان
۱۵۵	محدودیت‌های برنامه‌ریزی
۱۵۶	نقش برنامه‌ریزی در فرایندهای مدیریتی

۱۵۶	مراحل فرایند برنامه‌ریزی سازمانی
۱۵۷	مراحل برنامه‌ریزی
۱۵۷	۱. مفروضات درباره‌ی آینده (اندیشیدن درباره‌ی آینده)
۱۵۸	۲. تدوین هدف‌های کلی و بلندمدت
۱۵۸	۳. تدوین هدف‌های میان‌مدت و کوتاه (جزئی)
۱۶۰	۴. تدوین استراتژی
۱۶۲	آفرینش یا انتخاب استراتژی اثربخش
۱۶۲	۵. اجرای برنامه
۱۶۳	۶. ابعاد زمانی
۱۶۴	انواع برنامه‌ریزی سازمانی
۱۶۵	خلاصه
کتابنامه	
۱۶۷	
۱۷۳	پیوست شماره ۱: چارچوب کلی برنامه‌ریزی جامع آموزشی دانشگاه
۱۸۱	پیوست شماره ۲: برنامه‌ریزی خطی
۱۸۵	پیوست شماره ۳: اطلاعات لازم برای پایگاه اطلاعاتی (سامانه‌ی اطلاعات مدیریت: MIS)

